

Tematem kolejnego wykładu są szatan i demony. Po wyjaśnieniu terminów używanych na ich określenie, autor omawia kuszenie Jezusa, Jego działalność po kuszeniu i w końcu skupia swą uwagę na Jezusowych słowach o upadku szatana (Łk 10, 17-20).

Następny rozdział traktuje o Prawie Mojżeszowym i Żydach w pismach Łukasza. Dla tego ewangelisty Prawo Mojżeszowe jest stałą normą ludzkiego postępowania w trzech okresach historii zbawienia, a także znakiem rozpoznawczym Ludu Bożego. Według Jezusa Prawo ma nadal charakter normatywny, ale także proroczy.

Ostatni rozdział jest komentarzem do sceny ukrzyżowania poprzez epizod z łotrami. Autor ukazuje, co wnosi on do zamierzonego przez Łukasza obrazu śmierci Jezusa.

Omawiana praca zasługuje na polecenie specjalistom w dziedzinie bibliistyki. Jej wartość wypływa zarówno z logicznego i spójnego wykładu, jak i z informacji dotyczących niektórych aspektów teologii Łukasza. W wielu wypadkach daje nowe, oryginalne na nie spojrzenie.

Przemyśl

PAWEŁ PIETRUSIAK

ROMAN STANISŁAW ZDZIARSTEK OP, *Chrystianologia świętego Pawła*. T. 1: *Aspekt ontyczny*, Kraków 1989, Polskie Towarzystwo Teologiczne, s. 270.

Kim jest chrześcijanin? — to pytanie, które nieustannie staje przed wszystkimi, którzy noszą to szczytne i zobowiązujące miano. Pytanie to, będąc pytaniem o chrześcijańską tożsamość, ciągle domaga się nowych odpowiedzi na miarę czasów i sytuacji, w które wchodzi i przeżywa każdy chrześcijanin; domaga się niejako podwójnej odpowiedzi, odpowiedzi obiektywnej, opartej o dane jakich dostarcza Biblia, oraz odpowiedzi subiektywnej, którą każdy wypowiada swoim życiem. Obydwie odpowiedzi są oczywiście ze sobą organicznie połączone, odpowiedź subiektywna może być budowana wyłącznie w oparciu o dane obiektywne i w ich świetle weryfikowane.

Bardzo cenną obiektywną odpowiedzią na pytanie o istotę chrześcijanina jest książka o R. S. Zdziarstka OP, *Chrystianologia świętego Pawła*, którą udostępniło nam Polskie Towarzystwo Teologiczne. Autor wyprowadza tę odpowiedź w oparciu o listy św. Pawła, które odgrywają w niej uprzywilejowaną rolę.

Całość opracowania została ujęta w ośmiu rozdziałach. Rozdział pierwszy zawiera uwagi metodologiczne; został więc w nim omówiony najpierw neologizm „chrystianologia”, którego zastosowanie pozwala na rozróżnienie dwóch dziedzin: „antropologii” mającej za przedmiot człowieka w ogóle i „chrystianologii” odnoszącej się do człowieka zbawionego. „Chrystianologia to nauka o chrześcijaninie oparta na Objawieniu Bożym, ujmująca go w relacji do Boga Ojca, Jezusa Chrystusa i Ducha Świętego” (s. 35). Aby chrystianologia św. Pawła była właściwie czytelna, autor omówił następnie relację ontyczną i moralną, jakie zachodzą między chrześcijaninem i Chrystusem. Mają one charakter transcendentny, osobowy i dynamiczny.

Rozdział drugi poświęcony jest źródłom chrystianologii, jaką wypracował św. Paweł. Wykorzystuje ona hebrajską i grecką koncepcję człowieka, z oczywistym uprzywilejowaniem tej pierwszej. Można nawet powiedzieć więcej, że Pałowy „nowy człowiek” jest przeciwieństwem greckiej koncepcji człowieka. Pałowa chrystianologia została ukształtowana głównie w oparciu o wizję człowieka przekazaną przez Stary Testament, w nim też trzeba szukać jej charakteru relacyjnego. Aby w pełni ukazać chrystianologię św. Pawła, trzeba wyjść od, skrótowo wprowadzić przez niego potraktowanej, koncepcji człowieka oczekującego zbawienia. Stanowi to treść rozdziału trzeciego.

Pełny wykład chrystianologii nie może być zbudowany bez uwzględnienia Pałowej wizji Chrystusa (rozdział czwarty). By móc poznać chrześcijanina trzeba poznać jego Wzór. Chrześcijanie są przeznaczeni, by stali na wzór Chrystusa.

W rozdziale piątym o. R. S. Zdziarstek przechodzi już do omówienia koncepcji chrześcijanina. Zwraca więc uwagę na fundamentalne znaczenie chrztu w ukonstytuowaniu się chrześcijanina.

W rozdziale następnym, po ukazaniu przebywania Osób Boskich w chrześcijaninie, omawia o. Zdziarstek skutek tego przebywania, czyli ontyczną strukturę chrześcijanina.

Strukturę tę św. Paweł wyraził przy pomocy synonimicznych formuł, które równocześnie są imionami chrześcijanina. W świetle refleksji św. Pawła chrześcijanin jest „nowym stworzeniem”.

W życiu ochrzczonego wyjątkową rolę odgrywa Duch Święty. W rozdziale ósmym autor podkreśla, że pełni On względem chrześcijanina, na poziomie ontologicznym, funkcję eschatologiczną, którą św. Paweł wyraża za pomocą trzech przenośni. Duch Święty jest dany chrześcijaninowi jako „zadatek w celu realizacji odkupienia” (Ef 1, 14), został on Nim „opieczątowany na dzień odkupienia” (Ef 4, 30), chrześcijanin posiadając Jego „pierwszy dar — wdycha oczekując chrześcijanina nowym istnieniem, ukierunkowuje się ku ostatecznemu wypełnieniu — „ku odkupieniu”; jest On „zadatkiem” naszego dziedzictwa ku odkupieniu, by stać się ostateczną własnością Boga Ojca.

Chrystianologia świętego Pawła opracowana przez o. R. S. Zdziałka stanowi wartościową pozycję na polu naszych rodzimych poszukiwań biblijnych, ma ona w pełnym znaczeniu tego słowa charakter pionierski. Wyraża się on m.in. we wprowadzeniu neologizmu „chrystianologia”, który zastępuje, by być na trwałe włączonym do języka teologicznego. Najcenniejszą wartością omówionej publikacji jest wyodrębnienie w Pawłowym spojrzeniu na chrześcijanina płaszczyzny ontycznej i moralnej, z których pierwsza była do tej pory niemal pomijana przez biblistów i teologów. Jest to niezwykle ważne, ponieważ wymiar ontyczny decyduje o tożsamości chrześcijańskiej oraz stanowi podstawę do budowania całej sfery moralnej chrześcijanina. Wskazana tu publikacja może więc zostać z dużym pożytkiem wykorzystana przez teologię moralną, łącznie z przyczynieniem się do jej przebudowy i nowego jej usprawiedliwienia.

W omawianej publikacji autor wykorzystał bogatą literaturę obcojęzyczną; została napisana jasnym i komunikatywnym językiem, co czyni ją dostępną dla wszystkich czytelników. Przede wszystkim jednak powinni zainteresować się nią bibliści, teologowie i duszpasterze, dla których może stać się dużą pomocą w działalności pastoralnej.

Gorlice

KS. JANUSZ KRÓLIKOWSKI

O. HUGOLIN LANGKAMMER OFM, *Apokryfy Nowego Testamentu*, Katowice 1989, Księgarnia św. Jacka, ss. 96.

Bibliografia polska wzbogaciła się niedawno o książkę o. prof. Hugolina Langkammera poświęconą apokryfom Nowego Testamentu. Literatura dotycząca apokryfów jest wciąż jeszcze u nas bardzo skromna. Poza przestarzałymi pracami J. Radlińskiego i przekładem z francuskiego *Ewangelii apokryficznych* F. Amiota, posiadamy wydane w 1986 r. dwutomowe dzieło ks. M. Starowiejskiego będące również przekładem ewangelii apokryficznych. W 1987 r. Redakcja Wydawnictw KUL wydała *Wprowadzenie do Apokryfów Starego Testamentu* R. Rubinkiewicza.

Z radością zatem witamy książkę o. Langkammera. Obejmuje ona apokryfy NT, apokryfy judeochrześcijańskie o tematyce apokaliptycznej oraz dodatki, w których autor przedstawia nam zagadnienia dotyczące kanonu i natchnienia Pisma św.

Analizując treść poszczególnych apokryfów, autor przechodzi do omówienia motywów teologicznych, doktrynalnych i specyfiki literackiej. Takim specyficznym rodzajem literackim w literaturze apokryficznej są Listy apokryficzne. Autor uważa, że związek formy literackiej i treści jest czysto formalny, gdy chodzi o ewangeliczne wzorce. Forma epistolograficzna również nie jest w pełni utrzymana. Listy apokryficzne, jak pisze autor, nie są więc ani ewangeliami ani listami.

O. Langkammer w swej książce omawia również apokryfy powstałe w kręgach judeo-chrześcijańskich, które przyjmują formy wizji lub przepowiedni, a sama ich treść nosi znamiona apokaliptyczne.

Książka zawiera dodatki, w których autor zapoznaje czytelnika z historią kanonu ST i NT oraz przybliża zagadnienia związane z natchnieniem biblijnym. Literatura bibliograficzna zamieszczona na końcu książki pomoże czytelnikowi zainteresowanemu poszerzeniem wiadomości o apokryfach w dotarciu do różnych opracowań dotyczących tego tematu.